

GİRİŞİMCİLİK SÜRECİNİN SOKRATİK BAKIŞ AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 13, Sayı 25, 2022
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 17.10.2021 Yayına Kabul Tarihi: 13.04.2022

Uğur KESKİN
Prof. Dr.
Anadolu Üniversitesi
İşletme Fakültesi,
Eskişehir, Türkiye
ugurkeskin@anadolu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-2740-4120

Orkun ŞEN
Öğr. Gör. Dr.
Anadolu Üniversitesi
İşletme Fakültesi,
Eskişehir, Türkiye
orkuns@anadolu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8098-7751

ÖZ | Girişimciler, içinde buldukları kültürlerin ihtiyaçlarının karşılanmasını amaç edinen bireyler olarak ifade edilmektedir. Yaratıcılık, inovasyon ve girişimcilik kavramlarının birbirleri ile yakın ilişkide olmaları girişimciliğin piyasadaki ihtiyaç ve fırsatlara bu kavramların doğru bir biçimde uygulanması ile başarıya ulaşılabilir. Tarihin her döneminde girişimciler, zihinlerindeki insanlığa katkı sağlayıcı fikirleri işe koşmuşlardır. Girişimci bireylerin bu yönü, Sokrates'in, karşılaştığı kişilerin zihninde örtük bir biçimde bulunan bilgi, düşünce ya da yaklaşımı açık hâle getirerek bunları işlevsel kılması ile belirgin bir koşutluk içermektedir. Zira Sokrates, kişiye düşünsel katkı sağlayacak değerli fikirlerin ortaya çıkma sürecini, gebelikle başlayıp doğum ile sonuçlanan bir gelişim olarak ele almaktadır. Fikirlerin zihinde belirmesini, gebelik ile özdeşleştiren Sokrates, fikirlerin ortaya çıkmasında ise tıpkı doğumun gerçekleşmesine yardımcı olan ebeler gibi ehil kişilerin yardımda bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu makalede girişimcilik, yenilik ve yaratıcılık bağlamında ele alınan bilgi toplama, kuluçka, fikrin doğuşu, deneme ve benzeri gelişimsel dönemleri ifade eden kavramlar Sokrates'in bakış açısına uygun olarak açıklanarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, girişimcilik süreci, Sokrates

JEL Kodları: M10, M13, M19

Alan: İşletme

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2022.005

Atıfta bulunmak için: Keskin, U., & Şen, O. (2022). Girişimcilik sürecinin sokratik bakış açısıyla değerlendirilmesi. *KAÜİBFD*, 13(25), 89-113.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

EVALUATION OF THE ENTREPRENEURSHIP PROCESS WITH A SOCRATIC PERSPECTIVE

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 13, Issue 25, 2022
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 17.10.2021

Accepted Date: 13.04.2022

Uğur KESKİN
Prof. Dr.
Anadolu University
Faculty of Business Administration,
Eskişehir, Turkey
ugurkeskin@anadolu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-2740-4120

Orkun ŞEN
Lecturer Dr.
Anadolu University
Faculty of Business Administration,
Eskişehir, Turkey
orkuns@anadolu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8098-7751

ABSTRACT | Entrepreneurs are expressed as individuals who aims meet the needs of their cultures. The fact that the concepts of creativity, innovation and entrepreneurship are closely related to each other. In every period of history, entrepreneurs have put to work the ideas that contribute to humanity in their minds. This aspect of entrepreneurial individuals is in clear parallel with Socrates's making the knowledge, thought or approach that is implicit in the minds of the people he encounters explicit and making them functional. Because Socrates considers the emergence of valuable ideas that will contribute intellectually to the person as a development that starts with pregnancy and ends with birth and also identifies the emergence of ideas. In this article, concepts that express information gathering, incubation, birth of idea, experimentation and similar developmental periods in the context of entrepreneurship, innovation and creativity are explained and interpreted in accordance with Socrates' point of view.

Keywords: *Entrepreneurship, entrepreneurial process, Socrates*

JEL Codes: *M10, M13, M19*

Scope: *Business Administration*

Type: *Research*

1. GİRİŞ

Girişimcileri, toplumların ihtiyaç duyduğu hizmet ve ürünlerin kullanıma sunulmasını kendilerine amaç edinen ve bu amaç doğrultusunda toplumsal sürdürülebilirlik kavramını inşa eden bireyler ya da kurumlar olarak ifade edilebilmek mümkündür. Yaşam süreci içerisinde değerlendirilebilecek olan fikirlerin ortaya çıkışı ile birlikte hayata geçirilen ürün ya da hizmetler, toplum ihtiyaçlarına göre de ayrıca şekillenmektedir. Bu doğrultuda girişimci “bir ürün ya da hizmet üretmek için gerek duyduğu kaynakları en yüksek değeri yaratacak şekilde bir araya getirerek girişimin paydaşları için değer yaratan kişi” (Özgül, 2020, s. 5) olarak tanımlanmaktadır.

Girişimcilik kavramı, tarihsel süreç boyunca birçok farklı tanımla ifade edilmiştir. Richard Cantillon “belirsizlik ve risk boyutunu”, Jean Baptiste Say ise “bütüncülük” yönünü vurgulamıştır. Zaman içinde girişimcilik, özellikle yenilik boyutuyla da ifade edilmeye başlamıştır. Nitekim Joseph A. Schumpeter tarafından ekonomiler için girişimciliğin ne derece önemli olduğunu belirtilmiş, girişimcilerin yenilikler yoluyla toplumun refahını artırmanın temel sorumluluklarını üstlendiğini vurgulamıştır (Schumpeter, 1976; Özgül, 2020, s. 5). Dolayısıyla girişimcilik özellikle son yıllarda beklentiler, riskler ve belirsizlikler bağlamında ele alınmaya başlamıştır. Böylesi bir bütüncül bakış açısı nedeniyle girişimcilik, yenilikçi bir biçimde ihtiyaçların karşılanması görevinin üstlenilmesini gerekli kılan bir sürece dönüşmüş bulunmaktadır.

Sokrates, bilge bir kişilik olmasına rağmen herhangi bir yazılı eser kaleme almamıştır. İnsanların, yazılı metinlere yöneldikleri ölçüde, bilgiyi hafızalarında tutmakta zorlanacakları görüşünü benimsemektedir. Yazılı kaynaklardan bilgiye ulaşabileceğini düşünen insan hafızalarının tembelleşeceğini ve köreleceğini öne sürmektedir (Platon, 2017a, s. 95). Sokrates’e ait yazılı bir eser bulunmadığından dolayı, ona ilişkin bilgilere Platon, Ksenophanes, Aristoteles ve Laertios’un eserlerinde rastlanmaktadır. Sokrates’ten etkilenen ve onun öğrencisi olan Platon (2015, s. 43) şunları ifade etmektedir: “Sokrates’in yazılı hiçbir eseri yoktur ve bundan sonra da olmayacaktır. Platon’a ait olduğu iddia edilen eserler ise Sokrates’in gençlik dönemine ait çalışmalarıdır.” Platon’un eserleri üzerinden görüşleri aktarılabilecek olan Sokrates, günümüz çağdaş girişimcilik literatüründeki anlatımlara düşünsel açıdan öncülük teşkil eden kapsamlı görüşler öne sürmüştür.

Benzeşime dayalı anlatım biçimleri, karşılaşılan olguları anlamlandırma çabalarının bir sonucu olan düşünme ve bakış açılarını ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle ele alındığında figüratif dil kullanımı, çeşitli metaforlara kapı aralayan benzeşim ya da uyarlamaları beraberinde getirmektedir. Belirli bir konunun, düşünsel kökeniyle birlikte ele alınma çabası, çoğunlukla, söz konusu köken

düşünceyi ortaya atan filozof ya da filozofların düşünsel yaklaşımlarının, günümüz dünyasındaki teorik ve yaşamsal karşılığını göz önünde bulundurmaya gerekli kılmaktadır. Söz konusu gereklilik, hem geçmiş ile bugünün bilgisini hem de bu bilgilerin anlamlı bir biçimde yorumlanabileceği varsayımına olanak tanımaktadır. Böyle bir varsayımdan hareketle kaleme alınan bu makalede, Sokrates'in benzeşim esasına dayalı anlatımlarına, günümüzün kapsamlı teorik birikiminin ilgili bileşenlerini de eklemelendirmek suretiyle, çağdaş girişimcilik literatürü yorumlanmaya, anlamlandırılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sokratik yaklaşıma dayalı olarak inşa edilen düşünme biçimleri; sezgi, analiz, değerlendirme, çıkarım yapma gibi nitelikleri gerekli kılmaktadır. Yeterince doğru kullanıldığında ise mantığa dayalı, mantıklı neticelere ulaştıran katkı sağlayıcı bir beceriye dönüşebilmektedir. Dolayısıyla Sokratik çıkarsama; ele alınan konuyu temel bileşenlerine ayırma, yorumlama ve değerlendirmeye dayalı olarak gerçekleştirilen bir süreci ifade etmektedir. Sokratik çıkarsama, mantıksal dayanaklar ve bunu destekleyen örnek, kanıt, teşbih gibi unsurları da içermektedir. Tüm bu hususlar, Sokrates'in geride bıraktığı düşünsel mirası göz önünde bulundurmaya gerekli kılmaktadır. Böylesi bir gereklilik ise günümüz girişimcilik davranışları ve uygulamalarını, Sokratik bakış açısıyla ele alabilmeye olanak tanımaktadır. Sokratik yaklaşımdan hareket edildiğinde, girişimci rolünü üstlenen aktörlerin kişisel çıkarımlarda bulunmaları olağan bir durum olarak belirginlik kazanmaktadır. Girişimcilerin kendi kendine öğrenerek harekete geçmesi görüşü de mantıksal bir destek bulmaktadır. Bilindiği üzere girişimciler, belirsizlik karşısında arayış içine girmekte ve çeşitli riskleri üstlenmektedirler. Günümüzün bilimsel yaklaşımları ve geçmişten gelen felsefi arka plan ise girişimcilerin üstlendikleri risk ve giriştikleri arayışlara olumlu katkılar sunabilecek bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Girişimcilik, tekil bir uğraş ifade etmemekte, bütüncül bir eylem setini, bir süreci ifade etmektedir. Söz konusu eylem sürecinin, temel bileşenlerine ayrılarak değerlendirilmesi ise bu ve benzeri türden felsefi temellendirme yapan mikroanalitik çalışmaları gerekli kılmaktadır. Sokrates dışındaki diğer filozofların görüşleri de elbette ki muteberdir. Fakat başka filozofların yaklaşımlarına dayalı olarak yapılacak felsefi temellendirme girişimleri, başka çalışmaların konusunu teşkil etmekte ve bu makalenin sınırlarını aşmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde, girişimcilik alanındaki bilimsel çalışmaların genellikle girişimci aktörlere etki eden çevresel koşullar bağlamında yürütüldüğü görülebilmektedir (Bozkurt vd., 2012; Bygrave & Minniti, 2000; Chell vd, 1991; Durak, 2011; Wong vd., 2005; Knight; 1921). Bunun yanı sıra girişimcinin kişisel niteliklerini ön plana çıkaran çalışmalarla da çokça karşılaşılacaktır (Shane ve Venkatamaran, 2000; McCline, Bhat & Baj, 2000;

Arıkan, 2004; Nicolaou, Shane, Cherkas & Spector, 2009). Ayrıca alanın araştırma nesnesinin belirsizliğine ve girişimcilerin özelliklerine vurgu yapan çalışmalara da rastlanılmaktadır (Bruyat & Julien, 2000; Bozkurt, 2007; Uzun & Dirlik, 2007). Girişimci adaylarının girişimsel eğilimlerine (Gürol & Atsan, 2006; Bozkurt & Erdurur, 2013) değinen ve daha teknik düzeydeki ayrıntılara odaklanıldığı da görülebilmektedir. Nitekim Meyer ve diğerlerinin (2014) yapmış oldukları çalışmada, alandaki araştırmaların “girişimci birey ve özellikleri” teması ekseninde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Literatürdeki söz konusu genel eğilimin dışındaki konularda da çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Fakat bu makalede ele alınan konu ile doğrudan ilişkisi bulunan geçmiş dönemli herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Dolayısıyla, bu makalede ele alınan konu ile ilişki kurulabilecek bilimsel çalışmaların, sınırlı olmanın da ötesinde yok denilecek ölçüde az olduğu görülmektedir. Kurulabilecek olan ilişkiler ise, dolaylı olmanın ötesine geçememektedir. Sonuç olarak Sokrates ile girişimcilik kavramlarının Türkçe ve İngilizce kaynaklarda yan yana gelmedikleri, gelseler bile bu makaledeki anlatım ile herhangi bir biçimde ilişkilendirilmesinin mümkün olmadığı görülebilmektedir.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ARKA PLAN

Aşağıdaki alt başlıklarda, makalenin kuram ve kavram yönüyle arka plan teşkil eden çerçeve anlatımlara yer verilmektedir.

2.1. Kuramsal Çerçeve: Girişimcilik

Girişimci (müteşebbis), örgütsel prosedürlere sıkı bir biçimde bağlı kalan profesyonel yöneticiden farklı olarak, iş alanındaki yenilikçi fikirleri aracılığıyla, üretim araçları üzerinde yeni kombinasyonlar tasarlayarak uygulayan kişiyi ifade etmektedir. Girişim (teşebbüs) ise, girişimcinin çıktı üreterek kâr etme amacıyla üretim faktörlerini bir araya getirip üretimi organize etmesini ifade etmektedir. Girişimci, benzer bir tanımla ise şu şekilde açıklanmaktadır (Güney, 2004, s. 97): “Bir organizasyonu kuran ve otoritesinin kaynağını hem fikir hem de varlıklar üzerindeki sahiplik gücünden alan kişidir.”

Adam Smith ve erken dönem İngiliz klasik iktisatçılar, girişimciye ekonomik aktiviteler açısından oldukça önemsiz bir rol vermişlerdir (Küçük, 2005, s.32). Girişimcilik, Fransız iktisatçı Jean Baptiste Say tarafından dördüncü üretim faktörü olarak kabul görmüştür. Emek, sermaye ve doğa bileşenlerinden oluşan üretim faktörlerine, ilave faktör olarak girişimcilik de eklenmiştir. Bu yönüyle girişimcilik; yönetim ve araştırma-geliştirme faaliyetleriyle birlikte, fikri emeğin en önemli boyutunu oluşturmaktadır (Müftüoğlu, 2003, s. 430).

Weber’e (2017, s. 19) göre girişimci, hekim kadar vazgeçilmezdir. Zira bir doktor ne kadar ünlüyse, meşgulse o kadar az vazgeçilebilir olmaktadır.

Weber'in bu açıklaması, özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren bilimsel literatüre girmiş bulunan Vekâlet Teorisini de çağrıştırmaktadır. Weber'in görüşü, Vekâlet Teorisi bakış açısıyla değerlendirildiğinde girişimci, özel bir biçimde konumlanmaktadır. Zira temel üretim faktörleri arasında yer alan girişimci, sahip bulunduğu nitelikler bakımından ayırt edici yönleri şahsında barındırmakta, diğer insanlarda bulunmayan yetileri sayesinde asil-vekil ayrımında "asil" konumunda kendisine yer edinmektedir.

McClelland, belirli bir toplumdaki yüksek başarı güdüsünün var oluşuyla, söz konusu toplumun ekonomik gelişimi arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Bu güdü, girişimcilerin (kendi işlerine başlayıp geliştirenlerin), performansında anlamlı ve belirgin bir rol oynamaktadır. Girişimcilik başarısına olan etkisinden dolayı, başarma gereksinimi, ekonomik gelişmede önemli bir faktör olarak gözükmektedir (Kara, 2016, s. 102). Girişimci, büyümenin asıl aktörü olma niteliği taşımaktadır. Başka faktörlere göre girişimcinin rolünü inceleyen araştırmalarda, sosyal sermayenin zannedildiği ölçüde büyümeyi etkilemediği fakat girişimciliğin anahtar rol oynadığı belirlenmiştir. Serbest piyasada işlerin yürütülmesini sağlayan başat aktör olan girişimcinin, yapıcı kurallar içinde hareket edebilmesi, ekonomik gelişme ve refah için vazgeçilmez bir önem taşımaktadır (Akın, 2010, s. 184).

Günümüzde bazı işletmeler, yöneticilere girişimcilik özellikleri kazandırabilmek için yeterli bir inisiyatif alanı sağlayarak işletmeyi geliştirici fikirler ortaya koyarak risk üstlenen bir duruma getirebilmeyi amaçlamakta, "iç girişimcilik" anlayışına işlerlik kazandırmayı hedeflemektedir. Aşağıdaki aktarım, girişimciliğin farklı yönlerini açıklaması bakımından dikkat çekmektedir:

Bir ekonomist açısından girişimci; kaynakları, işgücünü, makine teçhizatı ve diğer varlıkları bir araya getiren ve önceki değerlerinden daha fazla bir değer yaratmalarını sağlayan kişiyi ifade ederken, bir psikolog için girişimci, bir şey elde etmek veya bir şeye ulaşmak, denemeler yapmak, başarmaktır. Bir iş adamı için girişimci ise bir tehdit unsur ve saldırgan bir rakip anlamına gelebileceği gibi bir müşteri, bir müttefik veya diğerlerinin refahı ve mutluluğu için çalışan bir kişi olarak da düşünülebilir (Bedük, 2012, s. 80).

Girişimcilerin olağan özelliklerinden ve temel niteliklerinden biri de boşlukları doldurmayı içermektedir. Örnek olarak, girişimcilerin ekonomik fırsatları araştırma ve keşfetme, ekonomik fırsatları değerlendirme, işletme için gerekli finansal kaynakları düzenleme, zaman kavramıyla ilgili düzenlemeleri gerçekleştirme, yönetim için nihai sorumluluk alma, belirsizlik ve riskleri yönetebilme (taşıyıcı olma), işletme içinde motivasyonu sağlama ve sorumluluk üstlenme, yeni ekonomik bilgileri araştırma ve keşfetme, yeni bilgileri yeni

pazarlara, tekniklere, ürünlere dönüştürme ve çalışma grubu için liderlik sağlama olarak ifade edilen özellikleri ve nitelikleri bulunmaktadır (Leibenstein, 1968, s. 74).

2.2. Kavramsal Çerçeve: Girişimcilik Süreci, Yenilik ve Yaratıcılık

Makale kapsamındaki analizlere geçilmeden önce, analiz için faydalanılan girişimcilik literatüründeki temel kavramların açıklanması gerekmektedir. Dolayısıyla da bu anlatım başlığı altında, girişimcilik sürecinde yer alan başlıca aşamalar ele alınmakta, ilişkili kavramlar olan yenilik ve yaratıcılık kavramlarına değinilmektedir.

Girişimciler bilim insanları gibi uygulanabilir çözümler bulmak için varsayımlar üretmekte ve bu varsayımları test etmektedirler. Ayrıca girişimcilerin, başlangıçtaki planlarda yapılacak değişiklikleri ikna edici bir biçimde gerçekleştirebilecek ve gidişat boyunca farklı kitleleri yönetebilecek becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (McDonald & Bremner, 2020). Bu becerilerin yönetimi özellikle örgütsel dış faktörlerin etkili olduğu dönemlerde daha önem kazanmaktadır. Zorluklar yaşayan ekonomik gidişata uygun yaratıcı fikirlerin geliştirilebilmesi ve topluma uyumlama, girişimcilerin özellikle üzerinde yoğunlaşmaları gereken hususlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Yenilikler, sadece yeniliği gerçekleştiren girişimci veya işletme için değil aynı zamanda toplum ve ülke için de faydalar sunmaktadır. Buna göre yenilikler, ülke ekonomisine üç temel alanda yaptığı katkıyla önemli bir itici güç olarak fayda sunmaktadır. Yenilik; sürdürülebilir ekonomik büyümenin, sosyal kalkınma ve refah düzeyinin ve son olarak rekabet gücünün temel dinamiğini oluşturmaktadır. Bir ülkede yenilik kültürünün benimsenmesi, aynı zamanda girişimcilik konusunda insanları harekete geçirecek bir etken olabilmektedir. Böylece yeniliklerin ticarileştirilmesi için gerekli olan girişimci yaklaşımlar, yenilikler için önemli hale gelmektedir. Girişimci kişi, yenilik ile kendine bir rekabet avantajı oluşturabilmektedir. Bunun yanında yenilik de bir anlayış olarak sahip olduğunda girişimciye yeni olanakların kapısını açmada bir potansiyel sağlamaktadır (Uzkurt, 2020, s. 258).

Girişimcilik ve yaratıcılık, yaşamın her kesiminde iç içe yer almaktadır. Önemli bir ortak nokta olarak her ikisi de bireycilik temeline dayanmaktadır. Süreçleri konusunda ortak yönleri; yaratıcılık sürecinin sonunda ortaya çıkan buluşun, girişim süreci için anahtar olmasıdır. Girişimci, bir işe koyulurken yaratıcılık sürecinden geçmektedir. Yaratıcı düşüncüyü, hayal boyutundan alarak sistemli, mantıklı ve uygulanabilir bir duruma getirmektedir (Demirel & Akbıyık, 2009, s. 13). Girişimcilik ve yaratıcılığı yenilik izlediği zaman, girişimci güç ortaya çıkmaktadır. Başarılı girişimciler, yeni fikirlerle yola çıkmaktadırlar. Yola çıktıkları fikirlerin hayata geçirilmesi yönünde çaba sergilemektedirler.

Dolayısıyla tek başına yaratıcı düşünceye sahip olmak yeterli olmamakta, fikirlerin işletmecilik açısından hayata geçirilmesi sayesinde başarı elde edilebilmektedir (Döm, 2006, s. 10).

Yaratıcılık, inovasyon ve girişimcilik kavramları yakın bir ilişki içinde bulunmaktadır. Girişimcilik, piyasadaki ihtiyaç ve fırsatlara, yaratıcılık ve yeniliğin disiplinli ve sistematik bir biçimde uygulanması sayesinde gerçek anlamıyla başarıya ulaştıran devamlı bir süreci ifade etmektedir (Zimmerer & Scarborough 2002, s. 37-38). Büyük işletmeler yeni fikirler üretseler de, küçük girişimci işletmeler yaratıcılık ve yenilik çalışmalarını daha fazla gerçekleştirebilmektedirler. Yaratıcı düşünme, temel bir işletme becerisi haline gelmiş bulunmaktadır. Girişimciler ise bu becerinin gelişmesi ve uygulanması için önderlik yapmaktadırlar (Scarborough 2014, s. 40-41).

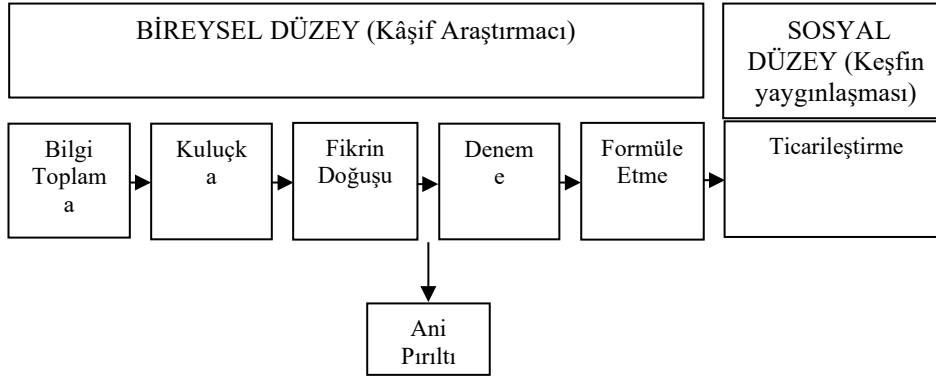
Girişimlerin stratejik yönetiminin temelinde, sürdürülebilir rekabet üstünlüğü kavramı yatmaktadır. Aynı endüstride faaliyet gösteren diğer rakiplerin önünde olma ya da endüstri ortalamasının üzerinde performans sergileme rekabet üstünlüğü anlamına gelmektedir. Eğer girişim, rekabet üstünlüğünü uzun bir süre (örneğin beş yıl) sürdürebilirse, sürdürülebilir rekabet üstünlüğüne sahip olduğu anlamına gelmektedir (Porter, 2008; akt. Koç, 2020, s. 311). Dolayısıyla girişimcilik süreci aynı zamanda stratejik yönetim ilkelerinin ve riskleri yönetebilme becerisinin doğru bir biçimde kullanılabilmesiyle etkinliğini koruyabileceği çıkarsamasına ulaşabilmektedir.

Girişimcilik süreci, girişim niyeti ile başlamakta ve girişime konu olan unsurun yok olmasıyla sonlanmaktadır. Kendine özgü safhalardan oluşan bu süreçte girişimciler, gerekli bileşenleri bir araya getirmektedirler. Girişimcilik sürecinde işe koşulan her bir sermaye bileşeni, kendi kullanımının sağladığı faydanın yanı sıra, diğer sermaye türlerini de harekete geçiren itici bir kuvvete dönüşmektedir (Çitçi & Coşkun, 2012, s. 129). Girişimcilik süreci ile yaratıcı düşünce arasındaki birçok ortak noktaya vurgu yapan anlayışa göre, girişimcilik ya da yaratıcı fikir ani bir patlama şeklinde ortaya çıkmamaktadır. Bu olgunun ne şekilde ortaya çıktığını anlayabilmek için öncelikle, anlık pırıltılara aldanmayıp, girişimciliğin bir süreç olduğunu kabul etmek gerekmektedir (Akat vd., 1999, s. 357).

Girişimciliğin bir süreç olduğu düşünüldüğünde atılacak olan adımların ilki iş fikrinin bulunmasıdır. İş fikirleri araştırılırken kaynakların ortaya konulması ve bu kaynaklardan oluşan bilgi ve deneyimler “ilk parıltının” ortaya konulması adına yardımcı olabilmektedir. İş fikri araştırma sürecinin girişimci adayın benimseyebileceği ve toplumdaki ve pazardaki ihtiyacın karşılanabileceği alternatifler arasından tercih edilmesi girişimcilik sürecinin diğer adımlarını da doğrudan etkilemektedir. İlgili literatür incelendiğinde iş fikri tespit yolları şu

şekilde sıralanabilmektedir (Özdaşlı & Özkara, 2010, s. 124): Ailenin etkisi, fırsatçılık, taklitçilik, becerilere yönelmek, pazar araştırması, fikir alışverişi yapmak, yatay düşünme, devlet yönlendirmesi.

İş fikri alternatiflerinin belirlenmesi çeşitli yelpazede ortaya konulsa da iş fikrinin gündeme getirilebilmesi için gereken kıvılcım, girişimcinin kendisi tarafından ortaya çıkarılmaktadır. Toplumsal düzeydeki ihtiyaçların belirgin bir hal alması ve bu doğrultudaki fırsatların oluşturulabilmesi için gerekli bilgi toplama faaliyetlerinin hassas ve doğru bir biçimde gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Helvacı vd., 2017, s. 26). Bu doğrultuda bir girişimcinin, planladığı iş fikrine ya da fikirlerine ulaşabilmek için çeşitli alanlarda çalışmalar gerçekleştirmesi ve bu çalışmalar kapsamında alınan kararların “doğru” kelimesine en yakın olabilecek biçimde ortaya konulması gerekmektedir. Aynı zamanda yapılan planlamanın, hazırlık düzeylerini eksiksiz ve gerektiği kapsamda ele alması sürecin sağlıklı işlemesi açısından hayati değerde olabilmektedir (Cevher & Yüksel, 2014, s. 101).

Şekil 1. Girişimciliğin Ortaya Çıkma Süreci

Kaynak: (Moles & Caude, 1970, ss. 30; aktaran Akat vd. 1999, ss. 358)

Bilgi Toplama Aşaması: Araştırma yapma ve sorunun ortaya konulması aşaması olarak da kabul edilebilecek bu zaman dilimi, sorular ve cevaplar alanı olarak ifade edilebilmektedir. Bu aşamada birey, bilgisini geliştirme çabası içinde bulunmaktadır. Twain'e (2019, s. 57) göre, belirli bir şeyi yapma dürtüsünün dışarıdan gelmesi, büyük ölçüde zorunluluğu ifade etmektedir. Zira bunu insan, bütünüyle kendisi oluşturamamaktadır. Dışsal etkenleri, çevresel unsurları kuşatıcı olması yönüyle fazlasıyla ön plana çıkaran Twain'e göre, bazen ufacık tesadüfi bir şey başlatıcı dürtüyü sağlayıp yeni fikirlerle başka yollara

geçilmesine sebep olabilmektedir. Twain (2019, s. 57), bu konuda şunları ifade etmektedir: “Tamamen bir şans eseri bir gazetede bir paragrafı okuması, insanın hayatını değiştirebilir. Eski bağlantılarını terk etmesine, yeni idealiyle uyuşanları aramasına neden olabilir.”

Kuluçka Aşaması: Gözlemler aracılığıyla hazırlıkların sürdürüldüğü bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bu aşamada sorunlar ayıklanmaya çalışılmaktadır. Girişimcinin doyumsuz kaldığı hususlar, belirli bir boşluk ve eksiklik meydana getirmektedir. Girişimci, çözüm odaklı bir biçimde buluşa/keşfe ulaşmaya çalıştığı için bu aşama “kuluçka” olarak ifade edilmektedir (Akat vd. 1999, s. 359). Kuluçka aşaması, toplumun içinde bulunduğu ekonomik değişimlere, teknoloji anlamındaki ilerlemelere, demografik unsurlara ve hukuki altyapıya göre de değişiklik gösterebilmektedir. Girişimcinin, içinde yer aldığı kültürel çevre unsurları da kuluçka aşamasına olumlu ya da olumsuz etkilerde bulunabilmektedir.

Fikrin Doğuşu Aşaması: Belirli bir şeyi keşfederek onu somut bir biçime getirme uğraşısı, temel ve baskın formu arama sonra da onu gün ışığına çıkarma anlamına gelmektedir (Payot, 2020, s. 31). Önceki aşamalarda fikirler, fırtınalı bir biçimde zihni meşgul etmekteyken, fikrin çıkışı yaklaştıkça fikirler belirli bir düzen (patern) içine girmektedir. Kişilerin ya da kurumların girişimci olabilmesi için keşfe giden fikirlerin, belirli adımlar doğrultusunda somutlaşması gerekmektedir. Bu nedenle somutlaştırma adımları öncelikle zihinsel düzlemdeki “nasıl?” sorusunun cevabına göre biçimlenmektedir.

Ani Pırlıltı (Keşif) Noktası: Bu noktada, girişimcinin kafasındaki sorular çözüme kavuşmaktadır. Çok bilinen örnekler olarak Arşimet’in banyo yaparken suyun kaldırma kuvvetini bulmasını ve Newton’un kafasına elma düşmesiyle yer çekimi kanununu bulmasını ifade eden anlatılar, bu noktasal zaman dilimine örnek teşkil etmektedir. Bu doğrultuda çözüme kavuşan sorularla birlikte fikrin yapılabirliği ve sürdürülebilirliği de belirginleşmeye başlamaktadır.

Deneme Aşaması: Bu aşamada çözüme kavuşturulan sorular fikrin yapılabirliği doğrultusunda deneme basamaklarına tabi tutulmaktadır. Fikrin gerçekleşebilmesi ve sürdürülebilmesi adına çeşitli simülasyon yöntemleri ele alınarak bir anlamda fikir test edilmekte ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından da ortaya çıkabilecek soruların cevaplarının bulunması amaçlanmaktadır. Bu noktada verilecek doğru cevaplar fikrin de doğru bir biçimde formüle edilmesini sağlayacak ve üretime geçiş sırasında ortaya çıkabilecek problemleri minimize edecektir.

Formüle Etme Aşaması: Girişime konu olan belirli bir fikir ya da tasarımın hayata geçirilerek üretilmesi aşamasını ifade etmektedir. Bu aşamada, ilgili bileşenler bir araya getirilerek üretim üzerinde çalışılabilmektedir. Üretime

ilişkin ayrıntılar ve teknik dokümanlar hazırlanmaktadır. Üretimde kullanılacak olan bileşenlerin nitelikleri tanımlanmaktadır (Şahin, 2014, s. 32). Bu aşamada, girişim olarak hayata geçirilen uygulama sonuçları, objektif kriterler göz önünde bulundurularak ölçümlenerek değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ulaşılan sonuçlara göre girişim faaliyeti sonlandırılmakta ya da süreç yeniden tasarlanmaktadır.

Ticarileştirme Aşaması: Yenilikçi fikirler, ticari değeri bulunan çıktılara dönüşebilmektedir. Yeni ve yaratıcı fikirler bu aşamada ticarileştirilerek katma değer sağlayan bir mal ya da hizmete dönüştürülmektedir. Kurulan işletmenin tıpkı bir çocuğun büyüme sürecinde olduğu gibi özenle ele alınması gerekmektedir. Bu noktada girişimcinin yenilik ve yaratıcılık süreçlerine gerekli özeni göstermesi büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda yönetsel faaliyetlerin ele alınma biçimi ve becerilerin doğru yönetilebilmesi işletmenin istenilen bir biçimde büyümesini sağlayabilmektedir.

Antik çağlardan itibaren Sokrates gibi bilge kişiler, fikirlerinin ortaya çıkması konusunda aracı rolü üstlenmişlerdir. Örneğin Dede Korkut figürü de insanların çözemedikleri problemlerle karşılaştıklarında danıştıkları, bilgi ve deneyimlerinden yararlandıkları yol gösterici, zihin açıcı nitelikleriyle dikkat çekmektedir. Günümüz işletmecilik anlayışı kapsamında ise işletmelerin bünyelerinde yer alan hayal mühendisliği kavramı kapsamında işletme içinde çalışan bireylerin düşüncelerine katkıda bulunarak her birini “iç girişimci” haline dönüştürebilecek uygulamalar görülmektedir. İşletme dışında ise devlet destekli KOSGEB ya da özel kurum statüsünde yer alan ve danışmanlık hizmeti veren kurumlar geçmişte yer alan figürlerin günümüzdeki karşılıkları olarak ifade edilebilmektedir. Günümüzün söz konusu aktörleri ise girişimcilik süreci henüz başlamadan, “kuluçka” evresi ve iş fikirlerinin sağlam temellere oturtulması gibi konularda da danışmanlık hizmeti vererek girişimci adaylarına süreçler konusunda katkı sağlayabilecek bir potansiyele sahip bulunmaktadırlar. Verilen danışmanlık hizmetleri, iş fikrinin keşfini doğru bir yola oturtabilmekte ve girişimcilik sürecinin diğer basamaklarında girişimci adayına fikrin ticarileşmesi konusunda büyük destek sağlayabilmektedir.

İşletmeler, batmak veya kapanmak için kurulmamaktadır. Bu nedenle girişimcinin kuruluş aşaması gibi, yüksek miktarda nakit çıkışı gerektiren aşamayı bir an önce atlatıp kendi kendini finanse edebilen, gerekli olan nakdi, satış gelirlerinden elde edebilen bir aşamaya geçmesi gerekmektedir. Ancak kurulan işletmelerin sadece % 40’ı ilk iki yıl içerisinde faaliyetlerine devam edebilmekte, kalan % 60’ı ise faaliyetlerine son vermektedir (Bessant & Tidd, 2011 akt. Özgül, 2020, s. 25).

Girişimcilik süreci kapsamında girişimcinin göz önünde bulundurması gereken prensipler söz konusu olmaktadır. Özellikle toplumu ve toplumsal faydayı düşünmeyi odak noktası olarak ele alan bu prensipler sayesinde somut bir girişimin ilk adımları da atılmaktadır (Heyward, 2020). Girişimcinin öncelikle çözmek için heyecan duyduğu bir soruna odaklanması gerekmektedir. Bir fikri hayata geçirmek amacıyla iş kurma ve ölçeklendirme, katlanılması gereken ilk zorluklar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda girişimcinin deneyimi ile sorun arasında bir bağ kurulması ile işin zamanında başlatılması arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Girişimcilerin kurucu olarak tüketicilerle doğrudan ilişkiye geçmesi, ortaya çıkacak olan ürünün ya da hizmetin desteklenmesini kolaylaştırmaktadır. Bunun yanı sıra girişimcilik süreçlerinin kolaylaşması için kurucu ortakla iş birliği içerisinde bulunulması, belirsizlik ve risk yükünün de azalmasını sağlamaktadır. Girişimci açısından en belirleyici hususlardan biri de hedef alınan toplumun kültürel etkilerinin doğru bir biçimde değerlendirilmesi ve bu etkiler doğrultusunda değerlerin yapılandırılması gerekliliğidir.

Yukarıdaki anlatımlarda da görülebileceği üzere girişimcilik süreci başlıca beş aşamadan meydana gelmektedir. Bu aşamalar içinde noktasal bir an olma niteliği taşıyan “ani pırıltı (keşif)” noktası, fikrin doğuşu ile deneme aşamaları arasında yer almaktadır.

3. YÖNTEM

Filozoflar tarafından öne sürülen görüşlerin bir kısmı işlevini kaybetmiş, bir kısmı ise zamana karşı direnerek temel alınan yaklaşım haline gelebilmiştir. Zamana karşı koyabilen böylesi klasik görüşlerin, filozofların yaşamış olduğu dönemin gerçekliğini belirgin bir biçimde yansıttıkları, hatta bazı açılardan ise çağdaş dünyaya taşıyabildikleri gözlemlenebilmektedir. Eskimeyen bir klasik olması ve tekrar tekrar görüşlerine başvurulmuş Sokrates gibi düşünürlerin, kendi çağlarını aşan görüşler öne sürdükleri kabul edilmektedir. Bu genel kabulden yola çıkarak, bu makalede incelemeye konu edilen eserlerde (özellikle Platon’un birincil kaynaklarının) öne sürülen görüşlerin, günümüzün kuramsal ve yaşamsal alanlarına öncül katkılar sağlayabilecek bir felsefi zemin teşkil etmekte olduğu varsayılmıştır. Söz konusu kabul ve varsayımlardan hareketle aşağıdaki önermede bulunulmuştur.

Önerme: Teorik temellendirmeye aşırı bir biçimde bağımlı kılınmış girişimcilik literatürünün, metaforik benzeşime dayalı anlatımlar sayesinde felsefi ekseninde de tartışılması mümkün hâle gelebilmektedir.

Bu makalede, yukarıdaki önerme doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularının yanıtı aranmaya çalışılmaktadır.

Araştırma Sorusu 1: Günümüz girişimcilik literatürü, felsefi bağlamda izah edilebilecek ne tür unsurlar barındırmaktadır?

Araştırma Sorusu 2: Sokrates'in görüşleri, günümüz girişimcilik literatürüne uyarlanabilecek niteliklere sahip midir?

Keşifsel özelliğe sahip olan bu makale, nitel bir inceleme olarak yapılandırılmıştır. Araştırma deseni olarak ise doküman incelemesi şeklinde yürütülmüştür. Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 189), doküman incelemesini, durum veya olgularla ilişkili bilgi taşıyan yazılı kaynakların incelemeye tabi tutularak değerlendirmelerde bulunulması şeklinde ifade etmektedir. Bu niteliğinden dolayı doküman incelemesi, kendi başına bir bilimsel incelemenin veri kümesini oluşturabilmektedir. Söz konusu inceleme kümesinden, edinilebilecek verilerden yararlanılarak ihtiyaç duyulan aktarım, açıklama ve yorumlamalarda bulunulmuştur.

Az bilinene, çok bilinenden hareketle ulaşma çabası, evrensel bir nitelik taşımaktadır. Bilgiye ulaşma sürecine ise analogilerle (benzeşimlerle) ulaşıldığı için, yalnızca felsefe ya da edebiyat değil, pek çok disiplin, teorik yönü bulunan yeni yaklaşımlar ortaya çıkarırken sıklıkla metafor kullanmaktadır. Böylesi bir figüratif dil, ilerleyen zaman içinde teknik bir dile dönüşmektedir (Kot Tan, 2021, s. 37). Dolayısıyla bu makale, Aristoteles'in geliştirdiği ve Euklides'in sistematik olarak uyguladığı aksiyomatik tümdengelim yaklaşımına benzer bir anlayışla kaleme alınmıştır. Sokrates'in görüşleri üzerinden tümdengelim başvuru bu makale, yorum ve değerlendirmelere dayalı çıkarımları da beraberinde getirmiştir. Söz konusu çıkarımlar, Sokrates'in görüşlerini, hâlihazır gerçekliklerle birlikte ele alabilme olanağını sağlamıştır. Bu sayede, genellikle orta çağ döneminde büyük üretim projelerini yönetenleri, on yedinci yüzyıldan itibaren ise John Law, Richard Cantillon, Beaudeau ve Jean Baptiste Say gibi uygulamacı ve yazarların kavramsal düzeyde ele aldıkları girişimcilik literatürünü, Sokrates'in görüşleri ile temellendirilen bir felsefi anlatım doğrultusunda ele almayı olanaklı kılmıştır.

Bu makalede Sokrates'in görüşleri, Platon'un eserleri ekseninde tartışılmaktadır. Kendi felsefesini, Sokrates'in düşüncesinin meşru bir uzantısı olarak gördüğü için Platon, anlatımlarını, Sokrates'in ağzından yapmanın özgürlüğünden de yararlanmaktadır (Cornford, 2020, s. 50). Dolayısıyla bu makalede felsefi temellendirme anlamında öne sürülen görüşlerin, Sokrates'e ait olduğu kabul edilmektedir. Nitekim maieutic (zihinde şekil almamış bir düşünceyi sorgulama usulü ile meydana çıkarmaya ait) sorgulama yaklaşımının, bizzat Sokratik bir metot olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu metot, diğer insanların düşüncelerinin doğmasını sağlayan bir tür zihinsel ebelik olma özelliği taşımaktadır (Thilly, 2016, s. 83).

4. ANALİZ VE BULGULAR: SOKRATES'İN GÖRÜŞLERİNİN ÇAĞDAŞ GİRİŞİMCİLİK LİTERATÜRÜ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Sokrates, karşılaştığı kişilerin zihninde örtük bir biçimde bulunan bilgi, düşünce ya da yaklaşımı açık hâle getirmeye özel bir önem vermektedir. Örtük bilgiyi açığa çıkarma çabasını ebelik mesleğine benzetmesi, Platon'un eserlerinde sıkça karşılaşılan analogiye dayalı anlatım örneğini ortaya koymaktadır. Bu makalede doğum sürecinin, (Platon'un eserlerinden alınan tedris ile) girişimcilik fikrinin ortaya çıkma sürecine benzetilmesi de benzer bir izah biçimi olarak belirginleşmektedir. Sokrates, bu konudaki görüşlerini, Thaitetos ile olan uzun diyalogunda açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Söz konusu diyalog, aşağıdaki aktarım ve anlatımlarla açıklanmaktadır.

Sokrates, bilgiye ulaşmanın hem yetenek hem de çaba gerektirdiği konusunda Thaitetos ile görüş birliğine varmaktadır. Diyalogun tam da bu noktasında Sokrates, Thaitetos'a hitaben şunları ifade etmektedir: "O hâlde kendine güven ve Theodoros'un söylediklerini kabul et; hem bilginin hem de öteki her şeyin gerçek tanımının ne olduğunu kavramaya içtenlikle çaba göster" (Platon, 2016, s. 26). Thaitetos, bu söze "Çaba içtenlikli olursa Sokrates, cevap gün ışığına çıkar" (Platon, 2016, s. 27) şeklinde doğal bir karşılık vermektedir. İnsanın zihninde belirginleşmekte olan fikirlerin açığa çıkarılması konusu ile doğrudan bir ilişkisi bulunmadığı izlenimi uyandıran bu ifadeler, Sokrates'in karşısındakini aşama aşama istediği hedefe yönlendirmesi amacıyla hizmet etmektedir. Diyalogun devamında Sokrates, matematik alanından yararlanarak daha önce verdiği örnekleri de hatırlatarak Thaitetos'tan, "bilgi" kavramına ilişkin genel geçer bir tanım yapmasını istemektedir. Thaitetos'un cevabı ise aşağıdaki gibi olmaktadır (Platon, 2016, s. 27):

THAİTETOS: Emin ol ki Sokrates, senin sorduğun soruları çevremden işittikten sonra bunu araştırmaya çok defa kalkıştım. Ama kendimi ne bir kez olsun söylediklerime inandırabildim, ne de senin ısrarla aradığın o cevabı veren biriyle karşılaştım. Yine de bu meseleye kafa yormaktan kendimi alamıyorum.

Yukarıdaki sözler de dâhil olmak üzere, süregelen diyalog, bilgi felsefesi alanındaki epistemolojik tartışmaların konusu gibi görünmeye devam etmektedir. Buna karşın, diyalogun devamında Sokrates'in aşağıdaki sözleri, konuyu başka bir boyuta taşımaktadır (Platon, 2016: 27):

SOKRATES: Doğum sancıları çekiyorsun, sevgili Thaitetos. Çünkü boş değilsin, gebesin.

İşte bu ifade, girişimci fikrin ortaya çıkmasından bir önceki safha/aşama olan "kuluçka aşamasına" işaret etmektedir. Zira Sokrates, gebelik sürecinin

sonlarına doğru ortaya çıkan “doğum sancıları” benzetmesiyle, kuluçka aşamasının son evrelerini betimlemektedir. Tam da bu noktada, diyalogun yukarıda aktarılan kısımları daha sıkı bir anlam kazanmaktadır. Zira Thaitetos’un, çekmekte olduğu doğum sancularına bugünden yarına hemen başlamadığı çıkarsaması, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu sancuların ise, Sokrates’in vaktiyle Thaitetos’a sormuş olduğu ve onu bilgi edinme gayretine yönlendiren sorulardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

“Doğum” kavramıyla Sokrates, bu makalenin teorik anlatımlarında yer verilen ve girişimcilik literatürünün genel-geçer bir kavramı olan “keşif” terimi ile benzer bir temsil ortaya koymaktadır. Çünkü hem doğal bir olgu olan “doğum”, hem de girişimcilik sürecindeki yer alan “keşif/aydınlanma”, noktasal bir zaman dilimine tekabül etmekte, yeni ve farklı bir yaşamsal boyuta geçmeyi ifade etmektedir. Özetlemek gerekirse, Sokrates’in diyalogunun buraya kadar olan anlatımları, girişimcilik sürecinin başlangıç aşamaları olan bilgi edinme, çalışma, fikir yürütme gibi “aydınlanma (girişim fikrinin aniden ortaya çıkması)” öncesine ilişkin felsefi bir zemin teşkil etmekte, öncül görüşler ortaya koymaktadır.

Diyalogun ilerleyen kısımları şu şekilde devam etmektedir (Platon, 2016, s. 27):

SOKRATES: ... benim pek soylu ve yetenekli bir ebe olan Phainarete’nin oğlu olduğumu duymadın mı hiç?”

THAİTETOS: Evet duymuştum bunu.

SOKRATES: Peki, benim de aynı mesleği yaptığımı duydun mu?

THAİTETOS: Hiç duymadım.

SOKRATES: Bunun doğruluğuna inan ama başka kimselere duyurma.

Diyalogun ilerleyen bir bölümünde Sokrates, Thaitetos’a şu soruyu yöneltmektedir (Platon, 2016, s. 28): “Hem bu sanata uygun hem de bir zorunluluk olarak, ebeler kimin gebe olup kimin olmadığını herkesten daha iyi bilmez mi?” Thaitetos, doğal olarak bu soruyu olumlu karşılayıp kısaca tasdik etmektedir. Sokrates’in bu görüşlerini de kolayca girişimcilik literatürü ve sürecine uyarlayabilmek mümkün görünmektedir. Zira günümüzde girişimci fikrin ortaya çıkmasına katkı sağlayan ve onu destekleyen kurumsal yapılar oluşmuş bulunmaktadır. Dünyada tıp ve ebelik (doğum yaptırma) teknikleri çok ileri bir düzeye gelmiş olmasına rağmen, tıp desteği olmaksızın çok sayıda doğum gerçekleşmeye devam etmektedir. Benzer şekilde, girişimcilik fikrini kendi nam ve hesabına hayata geçiren çok sayıda birey bulunmaktadır. Fakat girişimcilik fikrini, kişisel (finansör) veya kurumsal (KOSGEB gibi) destek alarak bir nevi “ebelik” işlevine olanak tanıyan bireyler de söz konusu olmaktadır. Girişimciliğe katkı veren bu tür destekçiler ile ebelik mesleği arasındaki ortak nitelikler,

Sokrates'in aşağıda aktarılan sözlerinde daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır:

SOKRATES: ...üstelik ebeler, hem ilaçlar hem de bazı sihirli sözlerle, doğum sancısını istedikleri gibi artırabilir ve azaltabilirler; doğum yapmakta zorlananları doğurtabilir ve gerekli gördüklerinde düşük de yaptırabilirler öyle değil mi? (Platon, 2016, s. 28).

Sokrates, sormuş olduğu yukarıdaki cevabı belli soru (retorik soru) ile Thaitetos'u ikna çabasına devam etmekte ve ondan onaylayıcı bir karşılık almaktadır. Sokrates'in bu anlatımları girişimcilik literatürüne uyarlandığında, çok fazla ilave bir açıklamayı gerekli kılmayacak bir netlikte, girişimcilere (kişisel ya da kurumsal) destek sağlayan profesyonellerin hakkını teslim etmekte ve onları takdirle karşılamakta olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sokrates, fikirlerini ortaya çıkarmasına yardımcı olduğu kişilerin gelişim sürecini şu şekilde ifade etmektedir (Platon, 2016, s. 30): "Benimle düşüp kalkanlara gelince, bunlardan bazıları işin başında pek çok bilgisiz görünürler, fakat birlikteliğimizin devamında, bunlar arasında Tanrı'nın hoşnut olduğu kişiler hem kendilerini hem de başkalarını şaşırtan bir ilerleme gösterirler." Sokrates'in bu anlatımlarını şu şekilde formüle edebilmek mümkün görünmektedir: Girişimcilik konusunda profesyonel destek alma, ebelerden doğum desteği alma ve Sokrates'ten epistemolojik destek alma aynı özde işleyen süreçleri ifade etmektedir. Sokrates, bilinçli (profesyonel) desteğin ne denli önemli olduğuna ilişkin görüşlerini şu ifadelerle desteklemeye devam etmektedir (Platon: 2016, s. 30): "gece gündüz doğum sancısı içinde, çözemedikleri sorularla kıvrınırken, kadınların çektiğinden çok daha büyük bir acı çekerler. Bu acıları arttırmaya ya da azaltmaya bir tek benim sanatımın gücü yeter."

Sokrates, ruhunun irrasyonel yanını, aklının uyarı sinyalini beklemeye alıştırmak için, çok susamışken bile, kuyudan çektiği bir kova suyu devirmeden önce kendine su içme izni vermezdi (Plutarkhos, 2016, s. 48). Birinci yüzyılda yaşamış olan Plutarkhos'un bu yorumundan hareketle Sokrates'in, belirli bir fikrin doğuş sürecinde, gereken bütün şartların olgunlaşmasına dönük olarak atması gereken rasyonel adımları (Sokratik akıl yürütme aracılığıyla fikrin doğuşunun öncesi ve sonrasındaki aşamaları) sabırlı bir biçimde atmakta olduğu çıkarsaması yapılabilmektedir.

Alman filozof Scheler, *Pişmanlık ve Yeniden Doğuş* adlı eserinde kişinin fiziki olarak yeniden doğamayacağı gerçeğinden yola çıkarak, kişinin ancak ve ancak düşünsel düzlemde yeniden doğabileceği görüşünü öne sürmektedir. Scheler'e (2021, s. 24) göre, İnsanın ancak ve ancak içten gelen kalıcı bir yenilenme gücüyle yeni bir yüreğe sahip olmak suretiyle fikirlerini dönüştürerek (formel ve bireysel kimliği yok etmeyen) olumlu bir yeniden doğuşu mümkün

olabilmektedir. Sokrates'in çevresindeki insanlara yardımcı olmaya çalıştığı husus da Scheler tarafından izah edilen türden bir doğum sürecini ifade etmektedir. Sokrates, fayda sağlayabilecek olumlu fikirlerin ortaya çıkması hususunda etrafındaki bireylere yardımcı olmayı bir yaşam biçimi olarak benimsemiştir. Başkalarının fikirlerini kendine mal etmektense yeni fikirlerin önemini vurgulamış (Bkz. Platon, 2004, s. 23) ve yararlı olduğunu düşündüğü fikirlere yapıcı bir şekilde yaklaşmıştır. Bura karşın Meletos, Anytos ve Lykon gibi bazı Atinalılar, Sokrates'e aynı yapıcı yaklaşımı göstermemişlerdir. Aksine onu mahkemeye vererek ölüm cezası almasına sebebiyet vermişlerdir. Yeni fikirlere karşı olumsuz yaklaşma geleneği, Sokrates'in ölüm cezasına çarptırılmasıyla sona ermemiş, Avrupa'daki engizisyon mahkemeleri aracılığıyla yüzyıllar sonra da devam etmiştir (Bkz. Ziya Paşa, 2020, s. 74).

Sokrates, sahip olduğu üstün sorgulama yeteneğini ve yöntemini, alçakgönüllü bir biçimde annesinin mesleği olan ebellekle ilişkilendirmektedir. Yukarıdaki paragrafın son cümlesinin, Sokrates'in alçakgönüllü olmadığı şeklinde algılanmaması gerekmektedir. Zira fikirlerini yapılandırma konusunda şaşırtıcı gelişmeler kaydeden kişilerin, söz konusu gelişmeyi "benim yanımda öğrendikleri şeylerden değil, kendilerinde bulup doğurdıkları şeylerden ileri geldiği apaçık ortada" (Platon, 2016, s. 30) sözleriyle ifade eden Sokrates, fikirlerin ortaya çıkmasında kendi rolünü büyük bir alçakgönüllülükle geri plana atmakta, fikir sahibinin rolünü ise öncelemektedir. Özetle Sokrates; ebenin, bir bebeği dünyaya getiren, kendisinin ise hakikati gün yüzüne çıkararak yöntemin bilgisine sahip olduğunu, Platon'un (2016, s. 27-30) eserinde ayrıntılı bir biçimde betimlemekte, heykeltıraş olan babasından ise düşünceleri doğru bir biçimde şekillendirmeyi öğrendiğini ifade etmektedir. Yüzyıllar sonra Popper, bilimsel araştırmalarında Sokrates'in akıl yürütme yönteminin ilkelerini kullanarak benzer görüşler öne sürmüştür (Drosdek, 2015, s. 38).

5. SONUÇ

Platon, yazmış olduğu eserlerde, hiyerarşik düzen anlayışına sıklıkla vurgu yapmaktadır. Örneğin Platon (2018a, s. 27-33) toplumsal yapının; üst (yöneticiler), orta (askerler) ve alt (zanaatkârlar) şeklinde ifade ettiği ve kast benzeri ayrımlara dayalı gruplar biçimindeki hiyerarşik bir biçimde oluşturulması gerektiğini öne sürmektedir. Platon, söz konusu hiyerarşik yaklaşımını, toplum yapısının yanı sıra eşyanın tabiatına da yansıtmaktadır. Platon'a (2018b, s. 338-341) göre, nesnelerin yaratıcısı olduğu için her şeyin öz bilgisine yalnızca Tanrı sahiptir. Meslek sahibi bireyler ise nesnelerin ikincil yapıcısı olmaya yetecek bilgiye sahip olabilmektedirler. Ressamlık ve şairlik gibi sanatsal işler ise meslek sahiplerinin edinebileceği bilginin bir derece daha dışında yer almaktadır.

Bu makale, Sokrates'in metaforik yaklaşımını günümüze taşıdığı için, Platon'un metafora yaklaşımındaki "temsilin temsili" şeklindeki gerçekliğe en uzak halkaya işaret ediyor gibi gözükmektedir. Oysa bizzat Platon'un kendisi bu tür figüratif dil kullanan filozofların başında gelmektedir. Platon'un bu yönü şu şekilde ifade edilmektedir (Kot Tan, 2021, s. 58): "Platon, ideaların taklidi durumundaki nesnelere taklidi olan kelimeleri taklit eden metaforları gerçekliğe en uzak formlar olarak kabul eder. Öte yandan, tüm felsefesini analogi, alegori ve metaforlar üzerinden inşa ve ifade eder." Nitekim Riceour'a (2019, s. 69) göre metafor, benzerlikle temellenen basit bir çağrışımdan çok, muammaların çözümüne dönük işlev üstlenmekte ve bir söylem süsü olmanın çok ötesinde yer almaktadır. Metafor, hissi bir değerden daha fazlasına sahip bulunmaktadır çünkü yeni enformasyon/malumat sunmaktadır. Kısacası metafor, muhabatına gerçeklik hakkında yeni şeyler söylemektedir. Metaforik ifadelerin mutlak bir hüküm içermediği (Tepebaşı, 2013, s. 40) göz önünde bulundurulduğu sürece bu tür anlatımlara başvurmanın herhangi bir sakınca doğurmayacağı kuşku götürmez bir gerçeklik olarak görünmektedir.

Makalede üzerinde durulan hususlardan hareketle, çalışmanın araştırma sorularına, aşağıdaki yanıtları oluşturmak mümkün hâle gelmektedir:

Araştırma Sorusu 1: Günümüz girişimcilik literatürü, felsefi bağlamda izah edilebilecek ne tür unsurlar barındırmaktadır?

"Bilimsel ve diğer her türlü etkinlikte felsefenin işlevi, içeriden bakanlara dışarıda neler olduğunu, dışarıdan bakanlara da içeride neler olduğunu göstererek, iletişim bütünlüğünü kurmaktır" (Bilen, 2016, s. 18-19). İşletmecilik ve iktisat alanlarında girişimcilik konusu çokça işlenmektedir. Felsefenin, dışarıdan baktığı farz edildiğinde, felsefenin içinde neler olduğunu (bu makale özelinde Sokrates'in bu konuda ne tür görüşler öne sürdüğünü) göstermektedir. Felsefenin içinden gözlemlendiğinde ise, girişimcilik ya da diğer başka konulara felsefenin bakış açısıyla nasıl yaklaşılabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu makale, felsefi bir arka plana dayalı olarak yazılmış olmasına karşın, bu felsefi zemini, günümüzün girişimcilik (yenilik/yaratıcılık) literatürü ile de teorik temellere sahip olarak inşa etmek mümkün görünmektedir.

On üçüncü yüzyıl düşünürü İbn Arabi'nin bütün bir evren için ifade ettiği görüşlerini, 2004 yılında yaşamını yitiren yapısökümcü Jacques Derrida yazı özelinde dile getirir gibi görünmektedir. Dolayısıyla İbn Arabi'nin sisteminden, çağdaş yazar Derrida'nın ulaştığı sonuçlara varmak olasıdır, benzer biçimde Derrida'nın görüşlerinden İbn Arabi'ninkilere ulaşılabilir gibi. Bu, cüzden külle (ya da tersi) gitmeye benzerdir (Alpyağıl, 2018, s. 29). İbn Arabi ile Derrida arasında yapılan yukarıdaki karşılaştırmadan yola çıkılarak şu görüşü ifade etmek mümkün olabilmektedir: Sokrates'in genel anlamda fikirlerin ortaya

çıkma sürecine ilişkin olarak öne sürdüğü görüşleri, günümüz çağdaş yazarları “girişimcilik fikrinin gelişim süreci” özelinde yinelemektedirler.

Antik Yunan döneminde Sokrates, insanların zihnindeki olgunlaşmakta olan fikirlerin ortaya çıkması hususunda katalizör işlevi üstleniyordu. Erken dönem insan topluluklarında bu tür işlev üstelenen başka kişilikler de ortaya çıkmıştır. Örneğin Türk toplumunda Dede Korkut figürü, insanların çözmekte zorlandıkları bir sorun olduğunda kendisine danıştıkları, bilgi ve hikmeti sayesinde, insanların belirli bir yere kadar getirdikleri fakat bir noktadan sonra çözüm üretme konusunda tıkanıklık yaşadıkları hususlarda onlara düşünsel açıdan yol gösterici roller üstlenmiştir. Bu tür bireysel çabaların günümüz işletmeciliğindeki karşılığı, bazı şirketlerde uygulanan ve işletme çalışanlarının hayal gücünün önünü açmayı amaçlayan imagineering (hayal mühendisliği) uygulamalarında görülebilmektedir. İngilizce’deki hayal (imagine) ve mühendislik (engineering) kelimelerinin birleşimini ifade eden bu anlayış, işletme çalışanlarının fikirsel çıkarımlarına katkıda bulunarak onları bir nevi iç girişimci haline getirebilecek çalışma ortamları oluşturmayı amaçlamaktadır. Fikirsel gelişime katkı sağlayan işletme dışı katkılar ise KOSGEB gibi devlet destekli ya da kurumsal danışmanlık hizmeti veren özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Araştırma Sorusu 2: Sokrates’in görüşleri, günümüz girişimcilik literatürüne uyarlanabilecek niteliklere sahip midir?

Paylaşımli ofisler, çağdaş çalışma kültürünün bir ürünü olarak dikkat çekmektedir. Bu tür ofisler, defaten yorumlanmakta ve her geçen gün daha da çeşitlenmektedir. Etkileşim sağlayıcı ve yaratıcı nitelikler taşıyan platform olarak ifade edilen bu tür mekânlar, farklı kullanıcıların paylaşım içinde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Yenilikçi platform olarak kabul gören böylesi çalışma-üretim ortamlarını diğer çalışma ortamlarından farklı kılan temel nitelik, farklı yetkinliklere sahip bireylerin bir araya gelerek birlikte fikir geliştirmeleri ya da proje üretmesi olmaktadır. Bu tür çalışma ortamlarında bireyler, oluşturulan etkileşim ve karşılıklı bağ sayesinde üretime esin kaynağı teşkil eden ve yaratıcılığı tetikleyen unsurlar ile iç içe bulunmanın avantajlarından yararlanabilmektedirler (Eke, 2020, s. 198-199). Antik Yunan’da insanların bir araya gelerek fikir alışverişinde buldukları halk meydanları olan “agora” ortamlarını çağrıştıran bu tür çağdaş mekânlar, fikirsel üretim açısından da verimli ortamlar olarak görülmektedir. COVID-19 gibi küresel salgınlar, böylesi çalışma ortamları için tehdit gibi görünse de, fikirlerin bir araya geldiği çoklu iletişim ortamları, yeni ve yaratıcı (dolayısıyla da girişime konu olabilecek) fikirlerin ortaya çıkmasında tetikleyici bir rol üstlenmektedir.

Sokrates, yaşadığı dönemde etrafındaki insanların fikrinsel üretimine zemin sağlayan, katkı sunan, söylemleriyle tetikleyici ve teşvik edici bir kılavuz olmuştur. Yukarıdaki paragraftaki örnek anlatımlarda da ifade edildiği üzere, fikirlerin etkileşimi sayesinde, katma değer sağlayacak yeni fikirlerin ortaya çıkmasına zemin sağlayan çalışma ortamları, Sokrates'in deyimiyile, "fikirlerin doğumuna" yardımcı olabilmektedir.

Sokrates, girişimcilik sürecini, yenilik ve yaratıcılık anlatımlarının ortak yönleriyle bağdaştırarak yapılandırdığı; bilgi toplama, kuluçka, fikrin doğuşu, deneme ve benzeri evrelerini içerecek biçimde ele alıp, bunu da projeksiyon cihazıyla yansıtarak aşama aşama Thaitetos'a anlatmış olmasa da, özü itibariyle bu anlama gelecek söylemlerde bulunmuştur. Bu söylemleri, Platon'un kalemiiyle günümüze ulaşarak girişimcilik sürecine ışık tutmuş ve bu konudaki yazılı kaynak olarak en eski görüşü günümüze ulaştırmıştır. Buradaki "yazılı kaynak" vurgusu, benzer görüşlerin, Sokrates öncesinde de öne sürülmüş olabileceğini fakat yazılı olarak günümüze ulaşmamış olmasından ileri gelmektedir. "Sokrates, ailesini ve özel hayatını iyi yönetemeyen kişilerin devlet ve ordu yönetiminde başarılı olamayacaklarını söylemiştir" (Gürüz ve Gürel, 2006, s. 66). Sokrates, bu yaklaşımıyla, aile yönetimi ile daha büyük organizasyonların yönetimi arasında bir eşbiçimlilik (eşbenzerlik - izomorfizim) ilişkisi ortaya koymuştur. Bu dayanak noktasından hareketle, fikrinsel doğum sancıları çeken kişilerin fikirlerinin (Sokrates tarafından) ortaya çıkarılma süreci ile (çağdaş yazarlar tarafından inşa edilen) çağdaş girişimcilik sürecini bağdaştıran bir eşbiçimlilik olarak ifade etmenin önünde herhangi bir beis kalmamaktadır.

Girişimcilik konusunda, sahadaki ilgili aktörlerden profesyonel destek alabilmek mümkündür. Yeni bir bireyin dünyaya gelmesi, gündelik yaşamın doğal bir gereği olarak meydana gelmekte, doğum sürecinde ilgili sağlık çalışanlarının (bu makalede özel bir vurgu yapılan ebelerin) vermiş olduğu destek, Sokrates'in (yenilikçi) fikirlerin ortaya çıkması sürecindeki epistemolojik destek ile aynı özde işlemektedir. Nitekim yukarıdaki anlatımlarda da ifade edildiği üzere Sokrates, fikirlerin ortaya çıkış (doğuş) sürecinde, şartların olgunlaşmasına yönelik olarak atılacak adımların özenli ve sabırlı bir biçimde atılması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca Sokrates, fayda sağlayabilecek fikirlerin ortaya çıkarılması hususunda, çevresindekilere yardımcı olmayı, kendisi için vazgeçilmez bir yaşam biçimi olarak benimsemiş ve fayda sağlayabileceğini düşündüğü fikirlere yapıcı bir üslupta yaklaşmaya gayret etmiştir.

Fikirlerini yapılandırma konusunda şaşırtıcı gelişmeler kaydeden kişilerin, söz konusu gelişmeyi "benim yanımda öğrendikleri şeylerden değil, kendilerinde bulup doğurdukları şeylerden ileri geldiği apaçık ortada" (Platon,

2016, s. 30) sözleriyle ifade eden Sokrates, fikirlerin ortaya çıkmasında kendi rolünü büyük bir alçakgönüllülükle geri plana atmakta, fikir sahibinin rolünü ise öncelemektedir. Özetle Sokrates; ebenin, bir bebeği dünyaya getiren, kendisinin ise hakikati gün yüzüne çıkaran yöntemin bilgisine sahip olduğunu, Platon'un (2016, s. 27-30) eserinde ayrıntılı bir biçimde betimlemekte, heykeltıraş olan babasından ise düşünceleri doğru bir biçimde şekillendirmeyi öğrendiğini ifade etmektedir. Yüzyıllar sonra Popper, bilimsel araştırmalarında Sokrates'in akıl yürütme yönteminin ilkelerini kullanarak benzer görüşler öne sürmüştür.

Günümüz koşulları kapsamında değerlendirildiğinde, girişimcilik süreci içinde kendisine yer bulan ve özellikle danışmanlık statüsüne sahip aktörlerin Sokrates'ten alabilecekleri kapsamlı bir miras bulunmaktadır. Sokrates'in çıkarımları, girişimcilik süreci kapsamında ele alınabilecek nitelikler taşımakta, teorik ve pratik açıdan katkı sağlayıcı yönler barındırmaktadır. Bu makalenin giriş bölümünde de ifade edildiği üzere, bu çalışmada girişimcilik sürecinin fikrin doğuşu ve keşif aşamalarına özel bir vurgu yapılmıştır. Oysa bu aşamaların hemen öncesinde yer alan "kuluçka aşaması" görece daha uzun süreyi kapsayan ve eğitim/öğrenim gibi Sokratik yaklaşım açısından çok daha kapsamlı çıkarsamaların yapılabileceği bir zaman dilimini ifade etmektedir. Söz konusu zaman dilimi ise başlı başına bir alt süreç olması bakımından Sokrates'in bakış açısına ilişkin özgün yaklaşımların ortaya konulabileceği yönlerde sahip bulunmaktadır. Fakat bu makalenin anlatım hacminin sınırlılığı göz önünde bulundurulduğunda, böylesi bir analize dönük çalışma, yapılacak başka müstakil araştırmaları gerekli kılmaktadır.

6. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

7. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

8. YAZAR KATKILARI

UK: Fikir;

OŞ: Tasarım;

OŞ: Denetleme;

UK, OŞ: Kaynakların toplanması ve işlenmesi;

UK: Analiz ve yorum;

OŞ: Literatür taraması

UK, OŞ: Yazıyı yazan;

UK, OŞ: Eleştirel inceleme

9. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLARI

Çalışmada etik kurul ilkelerine uyulmuştur ve fikri mülkiyet ve telif hakları ilkesine uygun olarak gerekli izinler alınmıştır.

10. KAYNAKÇA

- Akat, İ., Budak, G., & Budak, G. (1999). *İşletme yönetimi*. İzmir: Fakülteler Kitabevi.
- Akın, H. B. (2010). Türkiye’de girişimcilik ve işletmecilik üzerine bir değerlendirme. H. Bahadır Akın (Ed.) *Temel İşletme: Girişimcilik, İş Kurma ve Yönetim* içinde. Ankara: Adres Yayınları.
- Alpyağıl, R. (2018). *İbn Arabi ve Derrida ve Mevlana ve başkaları üzerine mülemma düşünceler I*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Arıkan, S. (2004). *Girişimcilik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bedük, A. (2012). *Karşılaştırmalı işletme-yönetim terimleri sözlüğü*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Bessant, P., & Tidd, J. (2011). *Innovation and entrepreneurship*. West Sussex: John Wiley and Sons.
- Bilen, O. (2016). *Çağdaş yorumbilim kuramları felsefi ve eleştirel hermeneutik*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Bozkurt, Ö. (2007). Girişimcilik eğiliminde kişilik özelliklerinin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2), 93-111.
- Bozkurt, Ö., & Erdurur, K. (2013). Girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimindeki etkisi: potansiyel girişimciler üzerine bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 57-78.
- Bozkurt, Ö. Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O., & Alparslan, A. M. (2012). Girişimciliğin gelişimi: Girişimciler üzerinde nitel bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 229-247.
- Bruyat, C., & Julien, P. (2000). Defining the field of research in entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 16, 165-180.
- Bygrave, W., & Minniti, M. (2000). The social dynamics of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 24(3), 29-40.
- Cevher, E. ve Yüksel, H. (2014). Girişimcilik ve girişimci iş fikri geliştirme: meslek yüksekokulu öğrencilerine yönelik bir alan araştırması. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), s. 97-112.
- Chell, E., Haworth, J., & Brearley, S. (1991). *The entrepreneurial personality*. Routledge, New York.

- Cornford, F. M. (2020). *Sokrates öncesi ve sonrası*. Çev. A. M. Celal Şengör ve Senem Onan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çitçi, U. S., & Coşkun, R. (2012). Sosyal ağ kullanımında süreç yaklaşımı: girişimcilerin sosyal ağları kullanımında farklılaşmanın değerlendirilmesi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(23), 125-156.
- Demirel, E. T., & Akbıyık, N. (2009). Girişimcilik Kavramı ve Ortaya Çıkışı. Mehmet Tikici ve Ali Aksoy (Ed.) *Girişimcilik ve küçük işletmeler* içinde (ss. 5-67).
- Döm, S. (2006). *Girişimcilik ve küçük işletme yöneticiliği*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Drosdek, A. (2015). *İş'te sokrates iş dünyasına filozofça öneriler*. Çev. Ceyda Aydın, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul.
- Durak, İ. (2011). Girişimciliği etkileyen çevresel faktörlerle ilgili girişimcilerin tutumları: bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 195-213.
- Eke, A. S. (2021). Yaratıcılığı Tetikleyen Çalışma Mekânları; "Paylaşımli Ofisler". *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (27), 197-221.
- Eser, G., & Yıldız, M. L. (2015). Türkiye'de Girişimcilik Araştırmalarının Odağı Nedir? Yazın Üzerine Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(43), 91-117.
- Güney, S. (2004). *Açıklamalı yönetim-organizasyon ve örgütsel davranış terimleri sözlüğü*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gürol, Y., & Atsan, N. (2006). Entrepreneurial Characteristics Among University Students: Son Insights for Entrepreneurship Education and Training in Turkey. *Education + Training*, 48(1), 25-38.
- Gürüz, D. & Gürel, E. (2006). *Yönetim ve organizasyon*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Helvacı, İ., Turhan, M., & Köprülü, O. (2017). Kişilik, karar verme tarzları ve iş fikri bulma yöntemleri arasındaki ilişki. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(5), s. 23-37.
- Heyward, E. (2020). Girişimci mi olmak istiyorsunuz?. *Harward Business Review*, hbrturkiye.org.
- Kara, H. (2016). *Yönetim biliminin düşünce izleri*. Ankara: Merdiven Yayın.
- Knight, F. H. (1921). *Risk, uncertainty and profit*. Houghton Mifflin Company, Boston and New York.
- Koç, U. (2020). Girişimin profesyonel yönetimi ve kobi'lerde stratejik yönetim. B. Z. Erdoğan (Ed.) *KOSGEB Girişimcilik el kitabı* içinde. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Kot Tan, Z. (2017). *Temsil'den anlam'a metaforik düşüncenin izinde*. İstanbul: Kopernik Kitap.
- Küçük, O. (2005). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Leibenstein, H. (1968). Entrepreneurship and development. *The American Economic Review*, (58)2, pp. 72-83.
- McCline, R. L., Bhat, S., & Baj, P. (2000). Opportunity recognition: an exploratory investigation of a component of the entrepreneurial process in the health care industry. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 81-94.
- McDonald, R., & Bremner, R. (2020). Pivot etme zamanı geldiğinde nasıl bir hikayeye başvuruyorsunuz?. *Harvard Business Review*, hbrturkiye.org.
- Meyer, M., Libaers, D., Thijs, B., Grant, K., Glanzel, W., & Debackere, K. (2014). Origin and emergence of entrepreneurship as a research field. *Scientometric*, 98, 473-485.
- Moles, A., & Caude, R. (1970). *Créativité et méthodes d'innovation dans l'entreprise*. Fayard-Mame, Paris.
- Müftüoğlu, T. (2003). Türkiye'de girişimcilik. T. Durukan (Ed) *Girişimciler için işletme yönetimi* içinde ss. 427-478.
- Nicolaou, N., Shane, S., Cherkas, L., & Spector, T. D. (2009). Opportunity recognition and the tendency to be an entrepreneur: a bivariate genetics perspective. *Organizational Behaviour and Human Decision Process*, 110, 108-117.
- Özdaşlı, K. ve Özkara, B. (2010). Girişimcilerimizin iş fikri bulma yöntemleri ve iş fikri bulma yöntemlerinin karar verme tarzları ile ilişkisi: Isparta-Burdur girişimcileri üzerinde bir araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), s. 119-142.
- Özgül, E. (2020). Girişimcilikte Temel Kavramlar. B. Z. Erdoğan (Ed.) *KOSGEB Girişimcilik el kitabı* içinde. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Payot, J. (2020). *İrade terbiyesi*. Çev. Oya Işık, Karbon Kitaplar, İstanbul.
- Platon. (2004). *Sokrates'in savunması*. (Haz. Ali Kemal), İstanbul: Pırılı Yayıncılık.
- Platon. (2015). *Mektuplar*. (F. Akderin, Çev.), İstanbul: Say.
- Platon. (2016). *Theaitetos*. (Birdal Akar, Çev.), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Platon. (2017). *Phaidros*. (F. Akderin, Çev.), İstanbul: Say.
- Platon. (2018a). *Timaios*. (F. Akderin, Çev.), İstanbul: Say.
- Platon. (2018b). *Devlet*. (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Plutarkhos. (2016). *Gevezeler ve meraklılar*. (Güzin Aker, Çev.), Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul.
- Porter, M. E. (2008). The five competitive forces that shape strategy. *Harvard Business Review*, January, 78-93.
- Riceour, P. (2019). *Yorum teorisi söylem ve artı anlam*. (Gökhan Yavuz Demir, Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Scarborough, N. M. (2014). *Girişimciliğin ve küçük işletme yönetiminin temelleri*. (Gamze Sert, Çev.), Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Scheler, M. (2021). *Pişmanlık ve yeniden doğuş*. (Sinan Oruç, Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Schumpeter, A. J. (1976). *Capitalism, socialism and democracy*. 3rd Edition, London, George Allen and Unwin.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *The Academy of Management Review*, 25(1). Vaghely, I. P. ve Julien, P. (2010). Are opportunities recognized or constructed? An information perspective on entrepreneurial opportunity identification, *Journal of Business Venturing*, 25, 73-86 içinde.
- Şahin, B. (2014). *Tasarım yaratım-yönetim-üretim-pazarlama*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tepebaşı, F. (2013). *Metafor yazıları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Thilly, F. (2016). *Felsefeye yolculuk*. (İbrahim Şener, Çev.), Karbon Kitap, İstanbul.
- Twain, M. (2019). *İnsan nedir?*. (Esra Damla İpekçi, Çev.), İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Uzkurt, C. (2020). Yenilik yönetimi. B. Z. Erdoğan (Ed.) *KOSGEB Girişimcilik el kitabı* içinde. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Uzun, E., & Dirlik, S. (2007). KOBİ sahiplerinin girişimcilik, kişilik ve liderlik özelliklerinin değerlendirilmesi: muğla ilinde ampirik bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 133-148.
- Weber, M. (2017). *Meslek olarak siyaset*. (Levent Özşar, Çev.), Biblos Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Wong, P. K., Ho, Y. P., & Autio, E. (2005). Entrepreneurship, innovation and economic growth: evidence from GEM data. *Small Business Economics*, 24(3), 335-350.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zimmerer T. W., & Scarborough, N. M. (2002). *Essentials of entrepreneurship and small business management*. New Jersey: Pearson Education.
- Ziya Paşa. (2020). *Engizisyon tarihi*. İstanbul: Kapra Yayıncılık.